

Timisoara forever

Partea II

Peter Freund, profesor emeritus la Universitatea din Chicago, fizician de renume, descinde dintr-o cunoscuta familie timisoreana, cu stramosi de la inceputul secolului al XIX-lea, care se odihnesc in cimitirul evreiesc de pe Calea Lipovei. Plecat in 1959 din Romania, a obtinut doctoratul in fizica teoretica la Universitatea din Viena, iar din 1965 activeaza la Universitatea din Chicago. Alaturi de munca de cercetare si de publicatii de specialitate, a publicat in ultimii ani nuvele, povestiri si eseuri.

Interviul, realizat in martie 2007 de Smaranda Vultur, conferentiera la Universitatea de Vest Timisoara, a fost publicat in noiembrie 2008 in revista *Orizont*.

Final de război

Și încă ceva cu bunica: în '44 când au venit rușii în țară, nemții fugeau de ruși. Era un zvon că vor trece prin Timișoara nemții și că vor omorî toți evreii. Și toți evreii s-au refugiat la Lugoj. Familia mea a decis că eu, fiind mic - ar fi trebuit să mă ducă în spate - să fiu lăsat la Timișoara, la vecinul nostru neamț, Herr Daniel, un om foarte cumsecade. Noi locuiam încă la sanatoriu și dacă mergeți spre Poșta Mare, în clădirea următoare stătea domnul Daniel. Toată lumea știa că el avea un fiu, dar fiul său fiind în armata germană, a rămas în Rusia. Și atunci el a scos toate fotografiile cu acest fiu și a pus fotografii ale mele, ca și cum aș fi fost fiul lui. Și de fapt ar fi mers, pentru că, deși sunt evreu, eu nu sunt circumcizat. Tatăl meu a fost medic în Germania și a trebuit să se refugieze de acolo și n-a vrut să mă circumcidă; stia prea bine că absenta preputului serveste la nazisti ca o

carte de identitate a evreilor. Și deci aș fi putut trece drept creștin.

Cum știți, nemții nu au venit în Timișoara, au venit rușii în schimb. Gara a fost bombardată și de la Ascar se vedeau flăcările. Părinții au ajuns la Lugoj și bunica a văzut că nu m-au adus și pe mine și l-a dat afară pe taică-meu: „Măi, să-ți fie rușine! Ai lăsat copilul acolo! Și ce dacă e la un neamț, o să faci un mic efort și te duci după el.” Asta i-a spus și l-a trimis la Timișoara. Și-a venit înapoi și eu mă jucam pe stradă, plouase și eu mă jucam cu bărci din hîrtie de ziar. „Ce faci pe stradă? Dacă vin nemții?!” „Tăticule, n-au venit nemții, au venit deja rușii, sunt aici!” Taică-meu a vrut să vadă dacă apartamentul e-n ordine, a încuiat și am așteptat seara. (...) Am mers până la Freidorf pe jos și când am ajuns, la miezul nopții a fost un tren spre Lugoj; era la sfârșitul lui august sau în septembrie. Am mers cu un

vagon de animale... Au durat, cei șaiszeci de kilometri până la Lugoj, șase ore! Am ajuns la Lugoj, bunica fusese dată afară din casa în care locuise atunci când a fost deportat unchiul meu și acum locuia lângă gară, își cumpărase o casă acolo. Am ajuns și abia am mâncat micul-dejun că au început să sune sirenele. Am mers în adăpost; atunci a fost cea mai severă bombardare a Lugojului din tot războiul. Toată strada unde stătea bunica a fost distrusă, mai puțin două case, a bunicii și casa de vizavi. Noi ne-am refugiat de la Timișoara și am prins cea mai teribilă bombardare a Lugojului!

Dar în Timișoara, familia nu a avut de suferit? A fost luat sanatoriul ?

Sanatoriul a fost "CNR-izat", dar la un mod amuzant. Un prieten al unchiului meu Filip, un anumit domn Cazenave, l-a cumpărat pentru un dolar sau așa ceva și așa că era proprietate franceză, dar era scris CNR¹ pe ea. Era un sanatoriu minunat, mergeau evreii acolo să se trateze. Ei nu aveau voie să meargă la sanatoriul creștin, deci veneau toți aici. Eu nu aveam voie să mă duc la școală publică. Eu mergeam... ați auzit de doamna Șovăilescu?

Da, este o poză aici, poate sunteți în poză.

Ăsta-i Steiner Jancsi! Ăsta-i Molnár Andris, aici! Ăștia nu sunt ai mei, eu nu sunt în poza asta. Evreii nu aveau voie să aibă angajați creștini și nu aveau voie să aibă radio. Dar toate fetele-n casă erau ungueroaice din Trei-Scaune². Si bucătăreasa era din Trei-Scaune. Noi aveam două fete-n casă, o bucătăreasă și o portăreasă, Mari néni. Ea avea un fiu Valentin – Bálint – și Bálint avea vreo 16-17

ani și el era singurul bărbat potent într-o clădire de femei. Nu vă imaginați ce se putea întâmpla! Avea un adevărat harem: toate fetele din casă, toate infirmierele, toate erau amantele lui. Am primit noi o fată nouă din Trei-Scaune care era virgină. El a sedus-o, dar după câteva săptămîni avea alta, era coadă la el. Asta era așa de îndrăgostită de el și în plus știind că nemaifiind virgină nu se va mai putea căsători, s-a urcat pe acoperiș și și-a dat drumul de acolo, s-a sinucis. A venit poliția, era clar că era o sinucidere, dar atunci și-au dat seama că puteau face și un act de șantaj. „Sunteți evrei și nu aveți voie să aveți o servitoare ungueroaică creștină”. Asta era în '40-'41, nu știu. Legea spunea că nu avem voie să avem angajați creștini, mai mult, s-au dus în camera fetei și acolo aveam radioul, un Telefunken foarte frumos, era clar că era al nostru. L-au arestat pe tata pentru violarea legilor contra evreilor. Și abia l-au arestat, că vine un avocat, un prieten al primarului: dacă dăm un bacșiș de cutare-cutare, tata va fi eliberat și toată povestea încheiată. Avocatul ăsta a jucat de câteva ori bridge cu părinții mei. Și mama când l-a văzut, nu s-a putut abține și i-a spus: „Să vă fie rușine! Sunteți un șantajist!”. Avocatul nu s-a înfuriat și a spus: „Doamnă, pretul s-a dublat”. Și a trebuit să plătească dublu față de ce-a cerut înainte, dublu! Dar tata a scăpat și totul s-a terminat. (...)

Spuneți-mi cum și unde ați făcut școala?

Trei ani la doamna Șovăilescu. O iubeam pe doamna Șovăilescu. Ne întâlneam la Operă, mama cînta, eu aveam acces gratuit, doamna Șovăilescu era mare melomană. Și ea a făcut toată școala asta pentru fiul ei. Mi-aduc aminte odată la un *Lakmé* cu Flavița Munteanu, soția doctorului Gârbea, vine doamna

¹ C.N.R. – Casă nationalizată română

² Ținutul Secuiesc.

Șovăilescu la mine plângând: „Petrică, Petrică, mi s-a sinucis băiatul!” Pentru el a făcut școala, a dat lecții și el s-a sinucis. Soțul ei s-a sinucis și el! Băiatul era la Medicină, lector sau așa ceva.

Atunci, în clasa a IV-a, m-am transferat la Școala de Aplicație a Liceului Normal, Pedagogic, pe Pestalozzi (acolo este acum Liceul Calderon). Acolo am făcut clasa a IV-a și apoi m-am dus la Liceul Loga. De pe Pestalozzi mă cunosc cu Radu Ciobanu, Livius Ciocîrlie, Pusa Pop, Tibi Toma, Delia Simonetti. Ea era fiica Stelei Simonetti care era Museta, când mama a cîntat Mimi. Da, cunosteam multe cântărete și multi cântăreti. O alta care venea de multe ori la noi era Antoaneta Trandafirescu. Era una care mânca usturoi înainte de fiecare spectacol,

iar tenorii o urau pentru asta. Interpretau scene de dragoste cu o femeie care a mâncat un usturoi întreg! Zicea că-i face bine la voce.

La Liceul Loga am absolvit, atunci se făcea tranziția de la 12 clase la 10 clase, ca în Uniunea Sovietică și noi am terminat cu 11 clase. În '52 toate universitățile aveau „numerus clausus”, nu pentru evrei, ci pentru fiii de „foști capitaliști”, asta era eticheta mea socială oficială. În '53 a murit Stalin, „marele geniu al omenirii” și imediat au lăsat trei fii de foști capitaliști și eu eram unul dintre ei, m-au acceptat la Electrotehnică. Am fost singurul cu bursă și ultimul student al profesorului Plautius Andronescu.

Va urma.

Interviu publicat in revista *Orizont*

<http://www.revistaorizont.ro/arhiva/noiembrie2008.pdf>

Timisoara forever. Istorii de familie.

http://www.bjt2006.org/PF_Timisoara_forever_2112.pdf